

FRANSA'DA DERİNLEŞEN TOPLUMSAL KRİZ VE TARİHSEL KÖKENLERİ

HATİCE RUMEYSA DURSUN

SETA | PERSPEKTİF

TEMMUZ 2023 · SAYI 370

- Fransa'da banliyö krizi nasıl gelişti ve kriz karşısında aktörlerin tepkileri ne oldu?
  - Fransa'da yaşanan olayların arka planında neler bulunuyor?
  - Fransa'daki toplumsal kriz hangi tarihsel faktörlere dayanıyor?

GİRİŞ

Fransa, içinde bulunduğumuz günlerde tarihinin en ciddi toplumsal krizlerinden birini yaşıyor. 27 Haziran 2023'te Cezayir asıllı 17 yaşındaki Nahel Marzouk isimli gencin polisin "dur" ihtarına uymaması sonucunda öldürülmesi ile başlayan eylemler tüm ülkeyi etkisi altına alan bir şiddet sarmalına dönüştü. Birçok mağazanın yağmalandığı, araçların ve kamu binalarının kundaklandığı olayların Fransa'ya faturasının en az 1 milyar avro olduğu tahmin ediliyor. İster banliyö eylemleri veya sokak ayaklanmaları isterse ırkçılık karşıtı protestolar şeklinde ifade edilsin Fransa'daki toplumsal krizin her geçen gün daha da derinleştiği ve ülkede birçok alanda belirgin bir şekilde görülen yapısal ayrımcılık sorununun kitleleri "patlamaya hazır" hale getirdiği anlaşılıyor. Fransa'nın geneline yayılan olaylar özellikle siyahi ve Arap kökenli Fransız vatandaşların karşı karşıya geldiği ayrımcılık, dışlanma ve sosyoekonomik eşitsizlik gibi sorunların yeniden ve daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koyuyor.

BANLİYÖ KRİZİNİN GELİŞİMİ

Fransa'nın Nanterre kentinde Cezayir asıllı Nahel Marzouk isimli gencin "dur" ihtarına uymaması sonucunda polis tarafından öldürülmesi ülke çapında etkili olan ayaklanmaların başlamasına neden oldu. Olayın yaşandığı gece Nanterre ve çevresindeki kentlerde çöp bidonları ateşe verildi, polislere havai fişekler fırlatıldı. İkinci gece olaylar Paris'in banliyölerine ve büyük kentlere de yayıldı. Olaylar üçüncü gün Belçika'ya ve beşinci gün de İsviçre'ye sıçradı. 45 bin polis ve jandarmanın görev aldığı olaylar sırasında yaklaşık 3 bin 200 kişi gözaltına alınırken en az 1.000 bina ateşe verildi ve 5 bin araç kundaklandı. Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darmanın tarafından yapılan açıklamada çıkan olaylarda kamusal alanda 23 bin 878 noktanın kundaklandığı belirtildi.

Paris, Marsilya, Reims, Tours ve Strazburg gibi birçok kentte mağazalar yağmalandı. Clichy-sous-Bois, Lille, Halluin, Mons-en-Barœul, Garges-les-Gonnesse, Nogent-sur-Oise ve Villeneuve-le-Roi kentlerinde belediye binaları; Tourcoing, Evreux ve Bezons kentlerinde okullar; Marsilya'da ise tarihi kütüphane ateşe verildi. Ülkede en az on kentte gece belirli sa-

HATİCE RUMEYSA DURSUN

Université du Québec à Montréal'de (UQAM) Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk Bölümü'nde lisansını, Uluslararası İşletme Bölümü'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. Doktorasını ise Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bölümü'nde gerçekleştirmiştir. Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçent doktor olarak görev yapmaktadır. Başlıca çalışma alanları Kuzey Afrika siyaseti, din-devlet ilişkileri ve uluslararası ilişkiler kuramlarıdır. *Türkiye ve Tunus'ta Din-Devlet İlişkilerinin Dönüşümü* başlıklı bir kitabı bulunmaktadır.

atler arasında sokağa çıkma yasağı getirildi. Lyon ve Marsilya gibi kentlerde terör ve organize suçlarla mücadelede görev alan polis timleri görevlendirildi ve zırhlı araçlar sahada kullanıldı. Kamu binalarının hedef alındığı isyanlar sırasında L'Haÿ-les-Roses Belediye Başkanı Vincent Jeanbrun'ın evine düzenlenen saldırıda ise eşi ve çocuğu yaralandı. Nanterre Savcılığı, genci öldüren polisin "kasten öldürme" suçundan tutuklu yargılanacağını açıkladı. Tutuklanan polis ise avukatı Laurent-Franck Lienard aracılığıyla gencin ailesinden özür diledi.

Tırmanan bu şiddet olayları karşısında Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Nahel'in öldürülmesini bahane ederek kamu düzeninin hedef alınmasının kabul edilemez olduğunu ve "hiçbir şeyin şiddeti haklı göstermeyeceğini" belirtti. Sosyal medyanın şiddet olaylarını tetiklediğini ve "hassas içerikler" in kaldırılması gerektiğini vurgulayan Macron "Bazılarının sokakta kendilerini zehirleyen video oyunları oynadığı hissine kapılıyor" dedi. Kolluk kuvvetlerini sonuna kadar desteklediğini açıklayan Macron "Polis, jandarma, itfaiye, son birkaç gecede olağanüstü seferberliğiniz için teşekkür ederiz. Bunların sizin ve aileleriniz için ne kadar zor olduğunu biliyorum. Desteğim sizinle" ifadelerini kullandı. Ayrıca Macron, eylemleri gerçekleştirenlerin 17 yaş altı ve "çok genç" kişiler olduğu belirterek ebeveynlerin çocuklarının eylemlerinden sorumlu olduğunu ve onları denetlemeleri gerektiğinin altını çizdi. Bunlara ek olarak Macron "Sosyal medya ağlarına yönelik yasaklara yoğunlaşmalıyız. İşler çığıırından çıktığında, (sosyal medya ağlarına) erişimi düzenleyebilecek veya kesebilecek konumda olmalıyız" diyerek kapsamlı yasaklar öngördüklerinin işaretini verdi.

Emmanuel Macron'un şiddet olaylarının son bulması ile ilgili açıklamaları dikkate alındığında şiddet olaylarını sosyal medya kullanımı ve gençlerin aileleri tarafından yeterli denetiminin yapılmaması sorunu olarak ele aldığı gözlemlenebilir. Macron'un Fransız halkının bütününe kucaklayan mesajlar vermek yerine daha sıkı bir kontrol mekanizmasının işletilmesi vurgusunu yaptığı görülmektedir. Diğer taraftan şiddet

olayları sırasında Macron ve eşinin İngiliz şarkıcı Elton John konserinde eğlendiğine ilişkin görüntülerin sosyal medyada yayılması ülkede büyük tepki uyandırdı. Ülkede büyük çaplı bir iç karışıklık yaşanırken Macron'un konserde dans eden görüntülerinin paylaşılması, Fransa cumhurbaşkanının yaşanan olayları "hafife aldığı" izlenimini uyandırdı.

Fransa İslam Konseyi (CFCM) Başkan Yardımcısı ve İslamofobi ile Mücadele Ulusal Gözlemevi Başkanı Abdullah Zekri ise "Fransa'daki Müslüman gençler günlük yaşamlarında, özellikle istihdam edilirken barınma konusunda ırkçılığa maruz kalıyor, polis tarafından yapılan ırksal profillemenin kurbanı oluyor" diye konuştu. Zekri, yaşanan şiddet olaylarını tasvir etmediklerinin altını çizerek "Kamu binalarına ve ticari işletmelere zarar veren, yakıp yıkan gençlerin de bu tutumunu kınıyoruz. Şiddete karşıyız ve bu tür eylemlerin faillerinin azınlık olduğunu belirtmek istiyoruz" ifadelerini kullandı. Bazı siyasilerin de bu şiddet olaylarından faydalandığına dikkati çeken Zekri, bu kişilerin göçmenlikle ilgili sorunları daha da körüklediğini belirtti. Zekri, tüm tarafları Nahel'in ailesine destek olmaya çağırırken kamu malına zarar verenlere ise yasalara uyma ve sükunet çağrısı yaptı.

BANLİYÖ KRİZİNİN ARKA PLANI

Banliyö krizinin neden patlak verdiğini doğru tahlil edebilmek için ülkede yaygın olarak görülen ve özellikle Fransız asıllı olmayan Fransız vatandaşlarının karşı karşıya geldiği ayrımcılığı dikkate almak gerekir. Fransız banliyöleri genellikle yoksulların ve göçmenlerin yaşadığı bölgelerdir. Banliyö olarak adlandırılan yerler İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplu konut yapmayı hedefleyen hükümetlerin 1945-1975 arasında hemen hemen tüm Fransa kentlerinin çevresine inşa ettikleri bloklardan oluşuyor. Cezayir Bağımsızlık Savaşı sonrasında yaşanan yüksek işsizlik, etnik gerilim gibi nedenlerle banliyöler zamanla düşük gelirli göçmen topluluklarının yaşadığı mekanlar haline gelmiştir. Kent hizmetlerinin sınırlı bir şekilde sağlandığı banliyöler aynı zamanda Fransız devlet mekanizması tarafından "sorunlu" görülen bölgeleri ifade ediyor.

Bir zamanlar göçmenlerin yaşadığı banliyö nüfusu nu artık üçüncü, dördüncü nesil Fransızlar oluşturuyor. Bu banliyölerdeki ilk isyan 1979'da Lyon'un Vaulx-en-Velin kentinde Kuzey Afrikalı bir gencin tutuklanması sonucu başladı. İkinci ayaklanma ise 1991'de yine Paris'in kuzeyinde bir Arap gencin bir süpermarketin güvenlik görevlileri tarafından öldürülmesi üzerine gerçekleşti. Aynı yıl bir başka ayaklanma ise Mantes-la-Jolie'de 32 yaşında bir kadın polise çalıntı bir arabayla çarpılması sonucu ölmesi üzerine başlayan olaylarda polis olayla ilgisi olmayan başka bir araba hırsızını, 23 yaşındaki Yusuf Haif'i vurması üzerine meydana gelmişti. 1992'de Lyon'daki ayaklanmanın nedeni ise 18 yaşındaki Muhammed Bahri'nin polis tarafından öldürülmesiydi. 1995'te Paris ve Lyon'daki bombalı saldırıların sorumlusu olduğu gerekçesiyle Cezayirli Halid Kelkal'ın öldürülmesi de ayaklanmalara yol açmıştı. 1997'de Paris'te 16 yaşındaki Abdülkadir Buziyan'ın, 1998'de 17 yaşındaki Habib Muhammed'in polisçe öldürülmelerine tepkiler de isyana dönüşmüştü. Son on sekiz yılda banliyölerde ara ara benzer isyanlar yaşandı. Bu olaylar genellikle bir ya da iki gece devam etti ve büyük çaplı bir protestoya dönüşmedi.

En son 2005'te banliyölerde bugün yaşananlara benzer bir ayaklanma başlamış, kundaklama olayları yaşanmış ve kamu binaları hedef alınmıştı. Ekim 2005'te Paris'in Clichy-sous-Bois banliyösünde polis kontrolünden kaçarken bir trafoya sığınan iki genç elektrik çarpması sonucunda hayatını kaybetmişti. Bu olayın ardından Nahel'in ölümü sonrasında yaşananlara benzer protestolar başlamıştı. Üç hafta devam eden olaylar sokağa çıkma yasağı ve olağanüstü hal ilanından sonra kontrol altına alınabilmişti. O dönemde de protestocular sosyal yardım eksikliği, ırkçılık ve polis şiddetine karşı çıkıyordu. Sonrasında 2007'de Paris'in kuzeyinde yaşları 16-17 olan iki gencin motosikletlerinin polis aracına çarpmasıyla, 2009'da yine Paris'in doğusunda Cezayirli Muhammed Benmuna'nın ve 2016'da Adama Traore adlı siyahi gencin polis gözetimindeyken ölmeleri üzerine başlayan protestolar da kısa sürede ayaklanmaya evrilmişti. Kısacası sosyal izolasyon, kamu binalarının yetersizliği, iş imkanlarına

erişimde yaşanan adaletsizlikler, seçkin okullarda eğitim alma imkanının çok sınırlı olması ve gelecek kaygısı gibi sıralanabilecek pek çok sorun banliyölerde yaşayan ve birçoğu Afrika kökenli Fransız vatandaşının karşılaştığı temel problemler arasında yer almaktaydı..

BANLİYÖ KRİZİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ

Banliyö krizini tarihsel faktörlerden bağımsız bir şekilde ele almak eksik bir değerlendirme olacaktır. Nahel'in öldürülmesinin ardından hakkında soruşturma başlatılan polise destek için düzenlenen yardım kampanyasında yaklaşık 1 milyon avro toplanmıştır. Tek başına bu gelişme bile Nahel'i öldüren anlayışın Fransa'da halkın önemli bir kesimi tarafından desteklenerek sahiplenildiğini kanıtlamaya yetiyor. Fransız halkının hatırı sayılır bir kesimi tarafından desteklenen bu zihniyeti anlamak için tarihsel faktörleri dikkate almak gerekir. Fransa'nın Afrika'da beş yüz yıl süren sömürge politikası kirlili ve karanlık bir geçmişe sahiptir. Fransa 1524'te ayak bastığı kıtada yirmi ülkeyi yüzlerce yıl sömürmüştür. 19. yüzyılın sonunda İngiltere'nin ardından Fransa ikinci büyük sömürge imparatoru olmuştur. Tunus'tan Togo'ya, Mali'den Kamerun'a birçok Afrika ülkesi Fransa'nın sömürgesine dönüşmüştür. Senegal, Fildişi Sahili ve Benin de Fransa'nın köle ticareti merkezi olmuştur. Yüzyıllar boyu sömürülen bu ülkelerin çocukları, Fransa vatandaşı oldukları halde halen ikinci sınıf insan muamelesi görmekten ve ırkçı saldırılara maruz kalmaktan büyük bir öfke duyuyor. Nahel'in öldürülmesiyle bu öfkenin 27 Haziran'da bir patlamaya dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Cezayir'in, Fransa'nın Afrika'daki kanlı sömürgecilik tarihinde en karanlık sayfalarından biri olduğu biliniyor. Bu ülkeyi yüz otuz yıl boyunca sömüren Fransa, bağımsızlık sözünü tutmayınca büyük bir isyan çıktı. Bu isyan kanla bastırıldı ve 1 milyon Cezayirli katledildi. Cumhurbaşkanı Macron, Cezayir'deki katliamlardan ve sömürgeci politikalarından dolayı resmi bir özür dilemeyeceğini açıkladı. Bu durum ülkelere insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle özür bekleyen Cezayirliiler açısından büyük bir hayal kırıklığı meydana getirdi. Fransa'nın soykırım tarihi Cezayir'le

de sınırlı değil. Fransa, Ruanda'da 800 binden fazla Tutsiyi katleden Hutuları silahlandırıp eğitti. Fransa'nın Ruanda katliamındaki bu rolü belgelerle kanıtlandı. Fransa ayrıca İkinci Dünya Savaşı'nda kendi saflarında yer alan Senegalli askerleri de katletti.

Afrika ülkelerini ekonomik olarak sömürmeye devam eden Fransa halen on dört Afrika ülkesinin ulusal rezervlerini elinde tutuyor ve maden ocaklarını işletiyor. Fransız hazinesi Afrika'dan her yıl 500 milyar dolara yakın kazanç elde ediyor. Yeni nesil genç Afrikalılar, Fransa'ya artık farklı bir gözle bakıyor. Paris'teki son eylemlerde Afrika kökenli gençlerin ön planda olmasında Fransa'nın acımasız sömürge politikalarının yattığını söylemek mümkündür. Geçtiğimiz günlerde ilk kez bir Kenya başbakanı, Fransa cumhurbaşkanı'nın yüzüne karşı artık bu sömürüye izin vermeyeceklerini haykırmıştır.

SONUÇ

Fransa'da patlak veren banliyö krizi derin bir toplumsal huzursuzluğun dışı vurmuş hali olarak yorumlanabilir. Irkçı saldırıların artış gösterdiği Fransa'da sadece 2022'de yabancı düşmanı ve din karşıtı içerikli saldırılarda 12 bin 600 suçun kaydedildiği belirtilmektedir.

Özellikle Afrika kökenlilerin hedef alındığı bu ırkçı saldırılar dikkate alındığında yaşanan olayların arka planında derin bir ayrımcılık ve ötekileştirme sorununun olduğunu gözlemlemek mümkündür. Fransız vatandaşı olsalar dahi hiçbir zaman Fransız asıllı Fransız vatandaşlarının sahip olduğu sosyal ve ekonomik imkanlardan yararlanamayan banliyöde yaşayan halkın sorunlarına kalıcı çözümler üretilmediği sürece Fransa'da yaşanan olayların tekrar etmesi muhtemeldir.

Fransa'nın yanı sıra Belçika ve İsviçre'ye sığınan olayların Avrupa'nın geneline yayılıp yayılmayacağı ise bir diğer önemli mesele olarak belirmektedir. Tüm bu olaylar karşısında Macron'un eylemleri sonlandırma çağrısı yaparken seçtiği söylem ise Fransız halkının bütününe kucaklamaktan oldukça uzak duruyor. Banliyölerde yaşanan toplumsal sorunları görmezden gelmeyi tercih eden Fransa cumhurbaşkanı, olayları polis ve jandarma kuvvetleri ile kontrol altına alarak bastırma dışında kapsamlı bir çözüm üretme iradesi de sergilememektedir. Dolayısıyla Fransa'nın eski sömürgelerine yönelik benimsediği "yok sayma" politikasını banliyölerde toplumsal açıdan izole durumda yaşayan Fransız vatandaşlarına karşı da sürdürme eğiliminde olduğu algısı bir kez daha öne çıkmaktadır.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)